

ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІЙНОСТІ У РІЗНИХ ВИДАХ МУЗИЧНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються різні підходи до використання музичного мистецтва у процесі формування у школярів естетичного ставлення до дійсності в музично-творчій діяльності.

Ключові слова: естетичне ставлення до дійсності, музично-творча діяльність, музичне мистецтво, школярі.

Постановка проблеми. Актуальним завданням естетизації сучасної педагогіки є пошук шляхів для максимальної реалізації можливостей дитини, які формуються та проявляються у специфічних видах музично-творчої діяльності школярів. Сучасні тенденції гуманізації освіти та зростаюча необхідність суспільства у творчій особистості зумовлюють актуальність проблеми формування у школярів естетичного ставлення до дійсності. Важливим засобом формування естетичного ставлення до дійсності стало музичне мистецтво як складова духовної культури.

Аналіз наукових досліджень і публікацій учених засвідчив, що в сучасній педагогіці існують різні підходи до використання мистецтва, зокрема музичного, в роботі з дітьми: як засіб естетичного виховання в особистісному розвитку школярів (Б. Ананьєв [2], І. Зязюн [3], Л. Масол [6], А. Мелік-Пашаєв [7] та ін.); як засіб виховання та навчання в музично-творчій діяльності (О. Ростовський [10]); як засіб розвитку музичної творчості школярів (Д. Кабалецький [4], В. Рагозіна [8] та ін.); як засіб естетичного виховання школярів засобами музичного мистецтва (О. Апраксина [1], О. Ростовський [10] та ін.).

Зазначимо, що уявлення школярів про естетичне ставлення до дійсності у відбитті ставлення до оточуючого середовища залишаються недостатньо вивченими.

Аналіз концептуальних підходів до вивчення значення музичного мистецтва як складової духовної культури та формування естетичного ставлення особистості до дійсності показує, що повноцінно якісне та комплексне дослідження до нашого часу з даної проблеми не проводилось. Ми припускаємо, що це пов'язано з низкою невирішених методологічних проблем.

Мета статті полягає у розкритті різних підходів до використання музичного мистецтва у процесі формування у школярів естетичного ставлення до дійсності в музично-творчій діяльності. з метою детермінації гармонійного розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Формування естетичного ставлення особистості до дійсності як проблема носить багатоаспектний характер і розглядається різними галузями науки, включаючи філософію, психологію та педагогіку. Витоки означеної проблеми йдуть далеко в глибину історії, проте актуальність її не зникає в зв'язку зі зміною суспільства загалом, розвитком цивілізації, зміною загальнолюдських цінностей в різні історичні епохи та в різних соціально-політичних системах. На сьогодні проблема формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позааурочній музично-творчій діяльності має всеохоплюючий характер.

Сучасна педагогіка школи, орієнтуючи свої розробки на естетизацію навчально-виховного процесу та формування у дитини усвідомлення того, що вона є невід'ємною частиною оточуючого середовища (природи, культури, історії та ін.), стратегічною метою виховання визначає формування базису особистісної культури, залучення дитини до загальнолюдських духовних цінностей: до самої себе, до іншої людини та людства в цілому; до природи; до культури та мистецтва [5; 6; 8].

У структурі освіти основним рушієм у процесі як естетизації соціокультурного середовища особистості, так і її культури загалом виступає естетичне виховання.

Естетичне ставлення школярів до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності припускає засвоєння моделі твірного, художньо-творчого ставлення до світу, яке може бути вираженим у шкільному віці засобами музично-творчих видів діяльності [3].

Аналізуючи особливість організації музично-творчої позаурочної діяльності школярів, звертаємося до проблеми формування естетичного ставлення до дійсності. Критеріями формування естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності ми визначили: естетична усвідомленість дійсності (емоційно-оцінний критерій); естетичний кругозір (когнітивний критерій); мотиваційно-потребнісний; творчо-діяльнісний.

Емоційно-оцінний критерій характеризується такими показниками, як: спроможність до естетичного сприйняття, здатність особистості до вичленовування в явищах дійсності та мистецтва процесів, властивостей, якостей, які породжують естетичні переживання, відчуття образу, в основі якого – яскраво виражене особистісне ставлення до естетичних явищ; естетичне сприймання творів мистецтва, емпатія (здатність до естетичних співпереживань), емоційно-активна життєва позиція, естетичні інтереси, індивідуальні переваги, вміння дати естетично позитивну оцінку явищам дійсності.

Когнітивний критерій характеризується такими показниками, як: активне засвоєння найважливіших естетичних, музичних понять, що мають певне значення для розуміння сутності процесу естетичного відображення дійсності; створення певного запасу елементарних знань і вражень, музично-творчих умінь без яких не можуть виникнути схильність, інтерес до естетично значущих предметів і явищ; наявність естетично спрямованих суджень про мистецтво, асоціативно-образне мислення, рефлексії та саморефлексії; присвоєння естетичних цінностей і норм, відображених у творах мистецтва; усвідомлення ступеня приймаючої на себе відповідальності за морально-естетичний вибір; розвиток рівня знань та прагнень школярів до самопізнання та саморозвитку.

Мотиваційно-потребнісний характеризується такими показниками, як: потреба у музично-творчій діяльності та досягненнях; орієнтація на ідеали й естетичні цінності, прагнення встановлювати власні естетичні погляди й переконання; потреба в систематичному спогляданні за розвитком культури, мистецтва, спілкуванні з мистецтвом; наявність широких естетичних потреб, що виражаються: а) в читанні спеціальної літератури; б) у відвідуванні концертів, вистав, кіно та ін.; в) в участі в художній самодіяльності; г) в участі у позакласних і позашкільних формах естетичного виховання (фестивалі, конкурси, концерти та ін.); д) у глибокому інтересі до музичного мистецтва, наряду творчості окремо взятого композитора, виконавця; інтерес до мистецтва, потреба у спілкуванні з творами мистецтва.

Творчо-діяльнісний характеризується такими показниками, як: прояв естетичних переконань під час аналізу творів мистецтва; ініціативність у багатогранній музично-творчій діяльності (інтерпретація творів мистецтва, творче застосування набутих культурологічних, мистецтвознавчих та естетичних знань у процесі позаурочної музично-творчої діяльності); здатність до музично-творчого саморозвитку, самовизначення та самореалізації, що уможливорює вираження себе у процесі залучення до мистецтва, у виборі форм і способів участі у позаурочній музично-творчій діяльності. Процес формування творчих здібностей особистості становить цілісну єдність творчої свідомості, яка включає сукупність знань у сфері естетики та творчої діяльності, що проявляється в розвитку вмінь та навичок дитини і характеризується двома взаємопов'язаними компонентами – здатністю до освоєння творчих цінностей і репродуктивною творчою діяльністю. Компонентами естетичного сприйняття є переживання – розуміння – оцінка.

На основі розроблених нами критеріїв та показників визначено рівні сформованості у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності – високий, достатній, середній, низький.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності, проведений після завершення формувального етапу експерименту за розробленими критеріями і показниками, засвідчив значне зростання високого рівня (25%) та значне зменшення показників низького рівня на 42,2%. Незначні позитивні зміни продемонстрували учні, віднесені до середнього рівня, (19,2%). Кількість школярів, віднесених до достатнього рівня, зросла на 36,5%.

З огляду на це музично-творчу діяльність школярів у позаурочний час виділяємо як найбільш ефективну у формуванні у школярів естетичного ставлення до дійсності. Визначаємо це тим, що, набуваючи здатність та маючи можливість відобразити своє ставлення до дійсності засобами музичних образів, дитина гармонізує себе і створює свій неповторно-індивідуальний світ, реалізуючись та актуалізуючись як повноправна особистість. Учені довели, що лише людині з розвиненим естетичним ставленням до дійсності властивий особливий, естетичний тип узагальнення, яке будується на підставі емоційно-оціночного ставлення до предметів та явищ, що виникає у зв'язку зі сприйняттям їх конкретного чуттєвого образу, а не на раціонально-логічних засадах за належністю предметів та явищ того чи іншого класу об'єктів [7, с. 15-24].

Світ дитинства має свою мову, свої уявлення, свій спосіб вираження побаченого. Творячи власний світ, дитина формує свій образ, стиль життя, неповторний, індивідуальний і відмінний від дорослого. Інакше кажучи, дитинство слід розглядати як особливу субкультуру життя людини, оскільки «в період дитинства починає складатися тонкий і чутливий внутрішній світ дитини, що становить цілісну й ціннісну модель світу культури, відбиту у уявленнях дитини «Я – світ» та індивідуальних, самостійних, вільних культуровідповідних способах життєдіяльності й самовираження» [9, с. 3].

Зміст, як одна зі складових педагогічних умов формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності, сам по собі не забезпечував досягнення мети дослідження. Його ефективності сприяли методичне забезпечення музично-творчої діяльності школярів, а також комплексний вплив різних видів мистецтва на означену діяльність.

Метою методичного забезпечення змісту було наукове обґрунтування експериментальної методики, а завданням – добір впливу художніх засобів виразності з доміантою музики, апробування методичних розробок у ході формувального експерименту. Використовувалась сукупність взаємодоповнюваних методів музично-творчого розвитку особистості: метод емоційної драматургії, дидактичних і творчих ігор, творчого спілкування, багатозначності контрастів, порівняльний метод, метод творчих завдань.

Висновки. Найбільш яскравою, доступною моделлю естетичного ставлення школярів до дійсності, коли відбувається становлення духовного світу дитини, є мистецтво, де органічно пов'язані процеси пізнання світу, його естетичної усвідомленості та вираження свого власного до нього ставлення.

Аналіз, узагальнення, інтерпретація та обробка теоретичного та експериментального дослідження дозволяють стверджувати про доцільність запропонованих педагогічних умов формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності.

Втілена в навчально-виховний процес методична система формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності дозволила вирішити такі проблеми: прилучення до світових і національних духовних цінностей, втілених у творах мистецтва; накопичення досвіду спілкування з творами мистецтва у процесі музично-творчої діяльності; оволодіння ефективними методами аналізу творів

мистецтва, пізнання інтегративних зв'язків; формування уявлень про цілісність світу через емоційно-ціннісне орієнтування особистості, у тому числі шляхом інтеграції музики, пластичних та сценічних мистецтв; можливість застосування засвоєних знань і сформованих умінь в умовах культурно-освітнього середовища; реалізація творчого потенціалу, активізація внутрішніх інтересів і духовно-естетичних потреб особистості.

Література:

1. Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі : учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение»] / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – 222 с.
2. Ананьев Б. Г. Индивидуальное развитие человека и константность восприятия / Б. Г. Ананьев. – М. : Просвещение, 1986. – 334 с.
3. Зязюн І.А. Виховання естетичної культури школярів: навч. посіб. - К.: ІЗМН, 1998.-156 с.
4. Кабалевский Д. Б. Прекрасное побуждает доброе / Д. Б. Кабалевский. – М. : Педагогика, 1975. – 160 с.
5. Комаровська О.А. Естетичне виховання молодших школярів засобами музично-театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. А. Комаровська – К, 1992. – 23 с.
6. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика [монографія] / Л. М. Масол. – К. Промінь, 2006. – 432 с.
7. А. А. Мелик-Пашаев Психологические проблемы эстетического воспитания и художественно-творческого развития школьников / А. А. Мелик-Пашаев // Вопросы психологии. – 1989.– № 1. – С. 15–24.
8. Рагозіна В. В. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності / В. В. Рагозіна. – К., 1991. – 167 с.
9. Ребенок в мире культуры / под общ. ред. Р.М. Чумичевой. – Ставрополь, 1998. – 182 с.
10. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі / Олександр Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга, 2000. – 215 с.

Надійшла до редколегії 5.09.2010

Лебедева А. В. Формирование у школьников эстетического отношения к действительности в разных видах музыкально-творческой деятельности.

В статье рассматриваются разные подходы к использованию музыкального искусства в процессе формирования у школьников эстетического отношения к действительности в разных видах музыкально-творческой деятельности.

Ключевые слова: эстетическое отношение к действительности, музыкально-творческая деятельность, музыкальное искусство, школьники.

Lebedeva A. V. Developmental process of the aesthetic attitude to the reality.

Article highlights different approaches to the musical art usage on the developmental process of the aesthetic attitude to the reality in the different types of musical-cultural activity.

Key words: aesthetic attitude to the activity, musical-cultural activity, musical art, students.